

Вплив соціальних факторів на реалізацію принципу поділу влади: історико-правовий аспект

Стаття присвячена аналізу впливу різноманітних соціальних явищ, зокрема потрясінь, таких як війни, революції та перевороти, на теорію поділу державної влади та принципу стримувань і противаг, форми недотримання цих принципів, виникнення цих форм та їх наслідки. Автори спрогнозували, що у майбутньому можливий відхід від системи поділу влади та стримувань і противаг, якщо суспільство зможе і захоче пожертвувати своїми свободами заради вирішення основних соціальних проблем. В такому разі можливе виникнення поляризації: держави із «м'яким» поділом влади відкинуть його, а із «жорстким» – ще більше вкорінять цю систему у своїй формі.

Ключові слова: держава, принцип поділу державної влади, система стримувань і противаг.

Постановка наукової проблеми та її значення. Дослідження концепції поділу державної влади у контексті умов соціальних потрясінь дає змогу проаналізувати механізм впливу подібних явищ на розвиток та форму держав і розподілу влади в них. Для оцінки рівня ефективності принципу, впливу на нього виниклих внаслідок соціальних заворушень правовідносин, необхідно проаналізувати сам принцип поділу та його реалізацію у різних державах в моменти настання таких подій та в період після їх завершення.

Аналіз досліджень наукової проблеми. Питанням теорії поділу влади та принципу стримувань і противаг займалися такі дослідники і теоретики, як Дж. Локк, Ш.-Л. Монтеск'є, Б. Констан, О. Гамільтон, Дж. Медісон, І. В. Процюк, М. В. Цвік та ін. Тому нині виникає потреба дослідити та переосмислити цю теорію, узагальнюючи відповідні наукові напрацювання та історіографію.

Мета й завдання статті. Метою даної публікації є історико-правовий аналіз концепції поділу державної влади та принципу стримувань і противаг, випробування їх ефективності на прикладі держав Європи та Америки, що пережили соціальні потрясіння. Змістовний аналіз цієї теорії та її реалізації дозволить виявити рівень дієвості теорії та передбачити її життєздатність в інших державах в цілому та в Україні зокрема.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У сучасному світі розподіл влади – це принцип конституціоналізму, згідно з яким єдина державна влада поділяється на відносно незалежні та різні за функціями гілки.

Теорія розподілу влади – підсумок багатовікового розвитку державності, пошуку найбільш дієвих механізмів, що оберігають суспільство від деспотизму. Вона була створена кількома поколіннями дослідників держави і політики: ідея висловлювалася Арістотелем, обґрунтована Джоном Локком, в класичному вигляді розроблена Шарлем Луї Монтеск'є, Іммануїлом Кантом, Бенжаменом Констаном, Олександром Гамільтоном, Джеймсом Медісоном. Уперше і найбільш послідовно принцип був утілений в Конституції США 1787 р.

Основні положення теорії розподілу влади: 1) закріплюється конституцією; 2) законодавча, виконавча і судова влада надаються різним людям і органам; 3) всі гілки рівні й автономні, жодна не може бути усунена будь-якою іншою; 4) жодна влада не може користуватися правами, наданими конституцією іншій владі; 5) судова діє незалежно від політичного впливу, судді користуються правом тривалого перебування на посаді. Судова влада може оголосити закон недійсним, якщо він суперечить конституції [1, с. 78].

Необхідно зазначити, що розподіл влади має два аспекти. По-перше, це розподіл влад між самими органами держави. Але жодному з органів не належить вся державна влада у повному обсязі. Забороняється здійснювати функції, які належать іншому органу. Отже, у правовій державі відсутня всяка необмежена влада, не пов'язана з правом і принципами конституції.

Розподіл влади – це засіб стримування влади держави у рамках принципів гуманного, цивілізованого суспільства, механізм захисту закріплених в конституції прав людини. Врешті-решт,

розподіл виражається у системі стримувань і противаг так, щоб жоден із органів не зайняв авторитарно-абсолютистського становища, а відтак не зневажав право і конституцію.

Слід застерегти, що розподіл не є абсолютним. Одночасно він передбачає єдність влади на ґрунті загальних політико-правових принципів, мети цивілізованого демократичного суспільства. Розподіл влади – це не загальний стан відокремлених структур, а працюючий, дієвий механізм, який досягає єдності у складному процесі погодження та спеціальних правових процедур через динамічну рівновагу, через певну напруженість, сполученість і процес улагоджування. Але при цьому повинна бути обов'язкова умова: влада не може зосереджуватись в одних, інакше стануть неможливими взаємоконтроль, стримування, противага і, як наслідок – розподіл влади і правова держава.

При цьому якась влада повинна все ж таки зайняти верховне становище. Це неминуче, інакше державний механізм виявиться уражений нездоровою боротьбою за фактичне верховенство або ж стане гальмівною силою. З точки зору логіки правової держави такою владою виступає законодавча, оскільки визначає масштаби і юридичні норми громадянського і державного життя, основних напрямів внутрішньої та зовнішньої політики. Верховенство таких норм, що відображені в законі, якраз і забезпечується чільним положенням законодавчих органів у державному механізмі [2, с. 196-197]. Поділ влади має глибокий демократичний сенс, оскільки в кінцевому вимірі він спрямований, за концепцією Монтеस्क'є, на недопущення концентрації влади в руках однієї людини, органу, класу, можливого свавілля, зрештою – на забезпечення політичної свободи людини і громадянина. В цьому розумінні поділ є не тільки принципом організації і діяльності державного апарату, а й в ширшому контексті – однією із найважливіших засад демократії. Тобто без поділу влади демократії в її сучасному розумінні бути не може [3, с.131-132].

Розглянемо такі країни, де принцип поділу влади та система стримувань і противаг або ігнорувалися, або були близькими до цього.

У добуржуазні часи про осмислений, писаний, поділ влади навіть не йшлося. Тим не менш, принцип потроху оформлювався ще у давнину, зокрема у Римі періоду Республіки, який з II ст. до н.е. чимось нагадував сучасну парламентську республіку, де законодавчу роль виконував Сенат, а виконавчу та судову – різномасні магістрати [4, с.71]. Проте застарілість системи, повстання, призвели до зовнішніх, а потім і до внутрішніх воєн. Необхідність виходу з кризи, викликаній загостренням соціальних протиріч, непристосованістю старої державної форми до нових історичних умов, і перехід до найманої армії були основними причинами падіння полісно-республіканського ладу і встановлення військово-диктаторського режиму. Через короткий проміжок часу після ефективної диктатури Сулли владу захопив перший тріумвірат (Помпей, Красс, Цезар). Після – встановлено диктатуру Цезаря, потім – другий тріумвірат (Антоній, Лепід, Октавіан) з необмеженими повноваженнями. Після перемоги над Антонієм, Октавіан отримав звання імператора і довічні права народного трибуна. З цього часу йде відлік нового періоду в історії Рима – імперії [4, с. 75-76]. Хоча поділ влади зберігся: поруч із принцепсом продовжували існувати і Сенат, і магістрати. Однак, з тих же причин, що і призвели Рим до принципату, він перейшов до домінації – абсолютної, але ефективної одноосібної влади – 284 року [4, с. 77].

В часи Середньовіччя і аж до буржуазних революцій принцип поділу влади нівелюється, уступаючи місце владі одного органу. Тим не менш, починають оформлюватись деякі прото-ідеї. Зокрема, після першої громадянської війни (1642-1646 рр.) в Англії. Конституційне закріплення республіканської форми правління було довершено Актом 1649 р., згідно з яким у державі встановлювалася нова система. Її головним елементом виступав парламент із однієї палати громад. Він зосередив в собі практично всю повноту державної влади, включаючи організацію уряду й адміністрації, керівництво армією та вищий судовий контроль. Вища виконавча влада передавалася Державній раді. Формально їй належали лише повноваження щодо виконання рішень парламенту, фактично ж у ній та в її комітетах зосередилася урядова влада.

Однак, через політичну нестабільність, наприкінці 1653 року Рада офіцерів підготувала проект акту про нову форму правління – «Знаряддя управління». Вища законодавча влада зосереджувалася в особі лорда-протектора і народу, представленого в парламенті. Виконавча в довірялася лордові-протектору – О. Кромвелю і Державній раді. Лорд-протектор наділявся широкими повноваженнями, зокрема військово-диктаторськими. Головною опорою протектора залишалася армія. Проте смерть Кромвеля в 1658 р. призвела до краху системи і реставрації монархії в 1660 році [5, с. 303-304].

Як не дивно, сама система поділу державної влади та «стримувань і противаг» були народжені внаслідок революції в США. Конституція 1787 р. не містить єдиного поняття державної влади, вказує лише на окремі гілки – законодавчу, виконавчу та судову. Натомість з погляду теорії

народного суверенітету, коли народ визнається єдиним джерелом державної влади, передбачається її єдність, яка водночас не виключає можливості поділу на окремі її гілки [3, с. 130]. Конституція США покладає законодавчу владу на Конгрес (Стаття I), виконавчу – на Президента (Стаття II) і судову – на федеральні суди, вищою інстанцією яких є Верховний суд США (Стаття III). В основу функціонування конституційного принципу поділу покладено механізм «стримування і протизваг», що забезпечує попередження загрози надмірної концентрації влади одним органом та небезпеку встановлення тиранії [4, с. 232]. Однак, поділ влади в США має свої нечіткості. Наприклад, «Віцепрезидент Сполучених Штатів має бути головою Сенату» при тому, що ця посада описана також у Розділі 3, присвяченому виконавчій владі [6].

Наступною стала Польща. У 1772 р. Австрія, Пруссія і Росія здійснили перший поділ Речі Посполитої, за наслідками якого країна втратила приблизно третину території. Виникла небезпека повної втрати державності. Як вияв патріотичного підйому в країні дворянські і буржуазні кола через Сейм 1791 р. ухвалили Конституцію. Сейм як найвищий законодавчий орган залишався станово однорідним. Виконавча влада належала королеві і уряду, що призначався королем і був відповідальним перед Сеймом. Конституція визначала перелік судів, що діяли в країні, і сферу їх компетенції. Судова організація зберігала становий характер. Хоча конституція об'єктивно створила правові передумови для національного відродження Польщі, зовнішньополітична ситуація цьому завадила. У 1793 і 1795 рр. відбулися другий і третій поділи, за якими вона перестала існувати [4, с. 158-159].

Велика французька революція стала наступним поштовхом до реалізації ідей поділу влади. Конституція фельянів 1791 р. встановила державний лад, заснований на принципах з «Декларації прав людини і громадянина» 1789 р., зокрема поділ влади. Вищим органом законодавчої влади стали однопалатні Національні збори. Виконавча вручалася королю, котрий здійснював її за допомогою призначуваних ним міністрів. Його влада була обмеженою: він міг діяти тільки у межах закону; вводилася контрасигнатура – елемент системи стримувань і протизваг. У той же час місце уряду залишилося в Конституції нез'ясованим. Посадовці вважалися «агентами народу», обраними на відповідний термін, підлягали відповідальності перед законодавцями [5, с. 312].

У серпні 1795 р. після термідоріанського перевороту Конвент прийняв нову Конституцію Франції (Конституція III року республіки). На відміну від попередніх вона мала консервативний характер. Законодавчим органом влади був двопалатний Законодавчий корпус, що вибирав членів Директорії шляхом таємного голосування. Директорії з 5 осіб належала виконавча влада. Повноваження: забезпечення внутрішньої і зовнішньої безпеки; призначення міністрів і військового командування; контроль за діяльністю місцевих органів. Судова влада за конституцією була виборною, особа судді недоторканою, за винятком передбачених законом випадків [4, с. 256].

Після падіння Директорії створено Конституцію 1799 р. (Конституція VIII року республіки) за активної участі Наполеона. Була затверджена на плебісциті під поліцейським контролем. При формальному збереженні республіканської форми закріплювався режим консульства, а фактично – військова диктатура Бонапарта. Особлива роль відводилася армії. Урядова влада, формально належна колегії з трьох консулів, фактично концентрувалася в руках першого консула. Законодавча влада надавалася одразу декільком органам: Охоронному сенату, Законодавчому корпусу, Трибунату, Державній раді. Конституція 1799 р. стала важливим кроком на шляху ліквідації республіки і відновлення авторитаризму. Наполеон отримав титул довічного консула з правом призначення наступника. Режим особистої влади дозволив йому ліквідувати залишки якобінського руху і знешкодити роялістів [4, с. 257].

Визнання принципу поділу влади показали конституції, прийняті після революцій 1848 року. Зокрема, у конституції Німецької імперії, прийнятій 1871 р., главою виконавчої влади визнавався король, що формував відповідальний перед ним уряд, мав право законодавчої ініціативи і право абсолютного вето, а також право не обмеженого розпуску парламенту (ландтагу). Законодавча влада складалася з двох палат [5, с. 318]. Особливу роль грав рейхсканцлер – міністр, який крім того головував у верхній палаті [4, с. 277].

Випробуванням для теорії поділу влади стала Паризька комуна, програмний документ якої – «Декларація Комуни до французького народу», був прийнятий майже одночасно з німецькою конституцією 1871 р. Тут новий державний апарат не знав поділу на гілки [4, с. 264].

Майже вся міжвоєнна Європа відійшла від принципу поділу влади: після смерті 1934 р. президента П. Гінденбурга. А. Гітлер у Німеччині проголосив себе фюрером і рейхсканцлером, головнокомандувачем. Відбувся позитивний для Гітлера референдум про об'єднання посад канцлера і Президента. Панівні позиції в державному апараті та суспільно-політичному житті посіла НСРПН.

Фюрер контролював Рейхстаг, Імперський суд та міністерства [4, с.336].

Щодо Італії, то в країні продовжувала діяти Конституція 1848 р., але фашисти кардинально змінили структуру державного апарату. За законом «Про повноваження і прерогативи глави уряду» від 1925 р. всю повноту влади отримав прем'єр-міністр і державний секретар в особі Муссоліні, який до того ж носив партійний титул дуче (вождь). 1928 р. створено вищий орган державної влади – Велику фашистську раду, главою якої став Муссоліні. Рада вирішувала найважливіші конституційні, законотворчі, адміністративні питання у державі. Каральні функції диктатури здійснювали армія, поліція і суди. Судова система набула інквізиційного характеру [4, с. 338].

Навіть порівняно нещодавно, навіть після Другої світової війни, принцип поділу влади дотримувався не всюди: так, за Конституцією 1946 р., Франція лишалася парламентською республікою. Єдиним законодавчим органом, що не міг нікому делегувати свої повноваження, стала нижня палата парламенту. Верхня наділена лише дорадчими функціями. Глава держави – президент – обирався на спільному засіданні палат. На відміну від попередньої республіки, президент був позбавлений важливих прерогатив (розпуск нижньої палати, самостійне призначення вищих посадовців тощо). Виконавча влада надавалася Раді міністрів на чолі з його головою. Реорганізація політичного ладу Франції в формі, передбаченій конституцією 1946 р., багато в чому не була втілена в життя. Складні проблеми модернізації економіки й перебудови економічної структури, різке загострення соціальних протиріч, розпад колоніальної системи та колоніальні війни вимагали активного втручання держави й стимулювали пошуки шляхів до встановлення міцної влади. Політична система, заснована на «абсолютному парламентаризмі», виявилася нездатною адекватно реагувати на складні соціально-економічні проблеми і кризові явища. Загострення політичної обстановки й відхід від основних принципів конституції 1946 р. призвели до падіння Четвертої республіки та її заміни в 1958 році П'ятою [5, с. 349].

Таким чином, у ХХІ столітті, принцип розподілу влади та система стримувань і противаг сприйняті теорією і практикою всіх демократичних держав Європи й Америки [1, с. 78].

Варто зазначити, що сучасний поділ влади має свою класифікацію. Поділ влади, який характеризується формальною ізолюваністю кожної з її гілок і відсутністю між ними тісних функціональних відносин, визначається як «жорсткий». Найповніше він проявляється у президентській республіці. Інший характер має «м'який» поділ влади за парламентарних форм правління, де різниця між законодавчою й виконавчою владою не має суттєвого значення, оскільки тією й іншою володіє партія парламентської більшості, лідер якої одночасно керує урядом і контролює цю більшість. Реальний поділ державної влади тут відбувається всередині парламенту між сформованим партією чи коаліцією партій парламентської більшості урядом та опозицією.

Поділ державної влади є необхідною умовою демократичного державно-правового режиму. Авторитарні, особливо тоталітарні, політичні режими заперечують поділ влади. Комуністична ідеологія відкидає його навіть теоретично, обґрунтовуючи принцип єдності влади, відповідно до якого мандат на здійснення якої-небудь державної функції є похідним від представницької влади. Практична реалізація в соціалістичних країнах принципу єдності влади призвела до зосередження всієї її повноти навіть не у формально представницькому органі, а в руках апарату комуністичної партії і небачених зловживань владою.

Тим не менш, поділ влади — це лише один з багатьох елементів механізму демократичного здійснення державної влади і сам по собі не є гарантією демократії.

Висновки. Ідеї поділу державної влади та системи стримувань і противаг формувалися у людській свідомості ще в античні часи і знайшли своє відображення у конституціях держав Нового часу та живі й досі. Соціальні явища та їх наслідки, як не парадоксально, одночасно і оформили ці ідеї, і при цьому часто призводять до їх занепаду. Їхня ефективність різко падає пропорційно до серйозності соціальних потрясінь. Під час воєн та революцій першими часто припиняли своє існування саме держави із цією системою. Навіть США закріпили її не під час, а вже після війни за незалежність.

Для найвищого рівня життєздатності під час кризових ситуацій, держава повинна або ігнорувати поділ державної влади, або втілити його у життя як «жорсткий». Хоча ефективність не завжди залежить від цієї системи, вона, тим не менш, є однією із найвизначніших та найбільш ключових у понятті «форма держави». Невизнання поділу влади дозволяє швидко мобілізувати суспільство та державний механізм для протидії соціальним кризам. Ключову роль у цьому процесі відіграє харизматичний лідер та силові структури, зокрема, армія. Якщо ж поділ влади є струнким і збалансованим, то мобілізація проходить на засадах чіткості розподілу та реалізації повноважень кожного елементу влади. Під час відносного миру будь-який поділ влади є дієвим.

Враховуючи циклічність як державного, так і соціального розвитку світу, можна спрогнозувати, що у майбутньому можливий відхід від системи поділу влади та стримувань і противаг, якщо суспільство зможе і захоче пожертвувати своїми свободами заради вирішення основних соціальних проблем. В такому разі можливе виникнення поляризації: держави із «м'яким» поділом відкинуть його, а із «жорстким» – ще більше вкорінять цю систему у своїй формі.

Джерела та література

1. Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. Теорія держави і права: Елементарний курс. Видання друге / Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвеева. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2008. – 432 с.
2. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави та права: підручник / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин. – К.: Кондор, 2005. – 609 с.
3. Загальна теорія держави і права [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Харків: Право, 2009. – 584 с.
4. Грубінко А. В. Історія держави і права зарубіжних країн: навчальний посібник / А. В. Грубінко. – Тернопіль, 2010. – 392 с.
5. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн. 2-е вид. перероб. й доп.: навч. посібник / Л. М. Бостан, С. К. Бостан. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 730 с.
6. Конституция Соединенных Штатов Америки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnstUS.html>.
7. Шляхтун П. П. Політологія: історія та теорія: підручник / П. П. Шляхтун. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 472 с.

Колесниченко Н., Юхимюк О. Влияние социальных факторов на реализацию принципа разделения властей: историко-правовой аспект. Стаття посвящена анализу влияния различных социальных явлений, в частности потрясений, таких как войны, революции и перевороты, на теорию разделения государственной власти и принципа сдержек и противовесов, форм их несоблюдения, возникновения этих форм и их последствия. Идеи разделения государственной власти и системы сдержек и противовесов формировались в сознании еще в античные времена и нашли свое отражение в конституциях государств Нового времени и живы до сих пор. Их эффективность резко падает пропорционально серьезности социальных потрясений. Для высшего уровня жизнеспособности во время кризисных ситуаций государство должно или игнорировать разделение государственной власти или воплотить его в жизнь в «жесткой» форме. Хотя эффективность не всегда зависит от этой системы, она, тем не менее, является одной из определяющих и ключевых в понятии «форма государства». Учитывая цикличность как государственного, так и социального развития мира, авторы спрогнозировали возможный отход от системы разделения властей и сдержек и противовесов, если общество сможет и захочет пожертвовать своими свободами ради решения основных социальных проблем в будущем. В таком случае возможно возникновение поляризации: страны с «мягким» разделением отвергнут его, а с «жестким» – еще больше укоренят эту систему в своей форме.

Ключевые слова: государство, принцип разделения государственной власти, система сдержек и противовесов.

Kolesnychenko N., Yukhymuk O. Influence of the Social Factors on the Implementation of the Principle of Separation of Powers: the Historical and Legal Aspects. The article is devoted to the analysis of the impact of various social phenomena, in particular shocking events (wars, revolts and revolutions) on the theory of separation of state powers and the principle of checks and balances. In the focus of the study are the forms of non-compliance with these principles, the emergence of these forms and their consequences. The ideas of the division of state power and the system of checks and balances were formed in human consciousness in the ancient times and were reflected in the constitutions of the New-Age states but still remain topical. Their efficiency drops sharply in proportion to the seriousness of social upheavals. To reach a higher level of viability in times of crisis, the state must either ignore the division of state power or put it into practice as «rigid». Although efficiency does not always depend on this system, it nevertheless is one of the most prominent and most crucial in the concept of «state form». Taking into account the cyclicity of both the state and social development of the world, the authors predict a possible departure from the system of separation of powers and checks and balances, if a society can and wants to sacrifice its

freedoms to solve the basic social problems in the future. In this case, polarization may occur: states with a «soft» division will discard it, and those with a «rigid» one will further consolidate this system in their own way.

Key words: state, principle of division of state power, system of checks and balances.

УДК 342.56

М. Кравчук

Історико-правова характеристика статусу суддів та судового розсуду в країнах Західної Європи в період Середньовіччя

У статті проведено аналіз статусу суддів та судового розсуду у таких країнах, як Німеччина, Франція, Англія. На період Середньовіччя припадає формування та становлення судової системи більшості країн Західної Європи. На судовий розсуд впливали ряд чинників об'єктивного та суб'єктивного характеру. До таких чинників варто віднести соціально-економічне становище в державі, суспільний та економічний устрій, зокрема, соціальне становище, яке займали і вершители правосуддя, і учасники процесу. Суттєвий вплив на дискрецію судді в період Середньовіччя мав ідеологічний (релігійний) чинник.

Ключові слова: статус суддів, судовий розсуд, Західна Європа, Середньовіччя.

Постановка наукової проблеми та її значення. В сучасній правовій державі найголовнішим завданням державних органів є захист прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, тож за допомогою відповідного законодавства держава намагається створити відповідну судову систему, яка б сприяла реалізації поставленого завдання. Разом з тим, судова система будь-якої держави формується не лише на основі новітніх законодавчих напрацювань, але й з використанням історичного базису, сформованого віками. В такий історичний досвід закладається і особливості становлення держави і права, і економічні зв'язки, і культурні традиції, і релігійні постулати та інші фактори.

Вивчення статуту суддів та судового розсуду за допомогою історико-правового методу дозволить проаналізувати динаміку формування і розвитку зазначених категорій, що можуть бути втрачені у реформуванні сучасної системи судів.

Аналіз досліджень проблеми. З погляду теорії та філософії права судовий розсуд був предметом вивчення таких науковців, як В. Канцір, О. Копиленко, П. Недбайло, О. Гришук, П. Рабинович, Г. Мельник, П. Куфтирєв та ін. Крім того, судовий розсуд розглядався науковцями в контексті окремих галузей права (М. Закурін, В. Вапнярчук та інші). Власне історико-правовим аспектам формування такого явища, як судовий розсуд, достатньо уваги не приділялось, хоча окремі дослідження все ж проводились [1; 2].

Мета й завдання статті. Дане дослідження обумовлюється необхідністю історико-правової характеристики проблеми суддівського розсуду та підготовку на цьому ґрунті рекомендацій, які можуть мати значення для подальшого удосконалення правозастосовчої діяльності. Для досягнення зазначеної цілі у процесі дослідження вирішувалося таке основне завдання: проаналізувати статус суддів в країнах Західної Європи, зокрема, Німеччині, Франції та Англії. На основі безпосереднього аналізу статусу суддів у зазначених країнах у відповідний історичний період, визначити фактори, що впливали на судовий розсуд та особливості винесення рішення.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Починаючи з XV ст. у країнах Європи, зокрема у Франції, відбувається відтіснення феодальної знаті від участі в судовій діяльності. Причинами цьому було посилення королівської адміністрації, утворення вищих загальнодержавних судів та поширення писаного права.

В Англії вперше з'являється інститут присяжних засідателів. Першим кроком на цьому шляху